

УДК 343.137.9

КРИМІНАЛЬНЕ ПРОВАДЖЕННЯ НА ПІДСТАВІ УГОДИ ПРО ВИЗНАННЯ ВИНУВАТОСТІ ВІДПОВІДНО ДО НОВОГО КПК УКРАЇНИ

Добровольская О. Г.

Міжнародний гуманітарний університет, м. Одеса, Україна

У статті аналізуються проблеми становлення та розвитку нової форми кримінального провадження – провадження на підставі угод про визнання винуватості особи. Розкриваються недоліки процесуальної форми даного провадження та шляхи її удосконалення.

Ключові слова: процесуальна форма, угода, визнання вини, судочинство.

Постановка проблеми. Реалізація ідей гуманізму у сфері судово-правової реформи закономірно обумовлює появу нових цікавих ідей і правових інститутів. В Новому КПК України, що набрав чинності 19 листопада 2012 року передбачена нова особлива форма судового провадження – провадження на підставі угод. Спроба реалізації даних положень показує наявність багатьох проблем, що обумовлюють дослідження даного інституту.

Актуальність проблеми. Прийняття нового КПК України, якому передували не один його проект, поставило багато проблем щодо майбутнього правосуддя. Запропонована в новому процесуальному законі модель спрощеного провадження на підставі угоди про визнання вини викликає багато питань, які досі не отримали достатнього наукового дослідження.

Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми показує як на розмаїття думок вчених так і на багато нерозв'язаних проблем правосуддя [1-23].

Метою даної роботи є визначення основних орієнтирів удосконалення процесуальної форми реалізації інституту провадження на підставі угод.

Викладення основного матеріалу дослідження. Витоки появи спрощеної моделі судового розгляду справи можна знаходити у міжнародних правових актах: у Декларації основних принципів правосуддя для жертв злочинів та зловживання владою (прийнятою резолюцією Генеральної Асамблеї ООН від 29 листопада 1985 року), Віденській декларації про злочинність та правосуддя: відповіді на виклики XXI сторіччя (прийнятою резолюцією Генеральної Асамблеї ООН від 4 грудня 2000 року), Рекомендації № R (85) 11 "Відносно положення потерпілого в рамках кримінального права та кримінального процесу" (прийнятою Комітетом Міністрів Ради Європи від 28 червня 1985 року), Рекомендації № R (87) 18 "Відносно спрощення

кримінального судочинства" (прийнятою Комітетом Міністрів Ради Європи від 17 вересня 1987 року).

З прийняттям у 2001 році Кримінального кодексу України, у вітчизняному законодавстві намітилися певні тенденції до реалізації вказаного підходу у врегулюванні кримінальної політики держави. Так, до підстав звільнення особи від кримінальної відповідальності віднесено положення ст. 46 КК України "Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням винного з потерпілим". Згодом даний підхід був розширений уже в новому КПК України.

Провадження на підставі угоди про визнання вини є проявом диференціації кримінально-процесуальної форми, як реакції держави на значну завантаженість слідчих і судових органів справами, розв'язання кримінально-правових конфліктів у яких та подолання шкідливих наслідків злочину може бути здійснено з застосуванням процесуальної економії.

Відповідно до ст. 468 нового КПК України у кримінальному провадженні можуть бути укладені такі види угод: 1) угода про примирення між потерпілим та підозрюваним чи обвинуваченим; 2) угода між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим про визнання винуватості.

При цьому згідно ст. 269 КПК України «угода про визнання винуватості між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим може бути укладена у провадженні щодо кримінальних проступків, злочинів невеликої чи середньої тяжкості, тяжких злочинів, внаслідок яких шкода завдана лише державним чи суспільним інтересам. Укладення угоди про визнання винуватості у кримінальному провадженні, в якому бере участь потерпілий, не допускається».

Запровадженню даних форм спрощеного судового процесу передували певні дискусії науковців. Спершу ще до прийняття діючого КК України В. М. Тертишник пропонував передбачити в законі правило про те, що справи про злочини невеликої тяжкості закриваються за примиренням сторін при умові повного відшкодування матеріальної і компенсації моральної шкоди потерпілому [19, с. 500-501]. Але автор був проти запровадження так званої "угоди про визнання вини", яка набула поширення в США. Такий підхід отримав підтримку в юридичній літературі [18, с. 1-7; 23, с. 42].

"Суд, - як зазначає Олександр Тертишник, - має бути активним дослідником обставин справи. Без цього неможливо докопатись до істини в складних умовах кримінального процесу, де сторони нерідко зацікавлені в справі і готові на протидію встановленню правди, де не виключені факти непрофесіоналізму, корупції, безвідповідальності, фарисейства і просто фальсифікацій... Чи потрібен нам суд, - риторично запитує О. Тертишник, - "в образі сови", що "ліниво спостерігає за дебатами сторін та неквапливо крокує до винесення вироку", не досить піклуючись про його законність і справедливість? [18, с. 1-17]"

На думку В. Тертишника, угода про визнання вини (США) та мирова угода й дійове каяття – це різновиди правового компромісу. Але принципова різниця між угодою про визнання вини і мировою угодою та дійовим каяттям ось у чому. В

першому випадку предметом угоди є питання факту - сама істина (визнання чи не визнання вини) та юридична кваліфікація дій особи, часто незалежно від доказів в справі та самої об'єктивної дійсності.

Згідно юридичного компромісу на підставі мирової угоди злочин має бути розкрито, встановлення істини має бути безсумнівним (всі сумніви, якщо вичерпані можливості їх усунення, тлумачаться і вирішуються на користь обвинуваченого); має бути дана належна оцінка події злочину та здійснена правильна юридична кваліфікація дій обвинуваченого; відповіді на головні питання справи (чи мало місце діяння, у вчиненні якого обвинувачується підсудний, чи містить це діяння склад злочину і якою саме статтею кримінального закону він передбачений, чи вчинив це діяння підсудний, чи винний підсудний у вчиненні цього злочину) здійснюються беззаперечно лише на підставі доказів.

Лише на цій основі, на основі встановленої об'єктивної істини та правильної юридичної оцінки скоєного злочину, коли вина особи у скоєнні злочину доказана, здійснюється компроміс щодо конкретного розв'язання справи з урахуванням тяжкості злочину, особистості обвинуваченого та пом'якшуючих відповідальність обставин. Такий компроміс здійснюється не відносно питань об'єктивної істини, а щодо інших обставин, які є умовами розв'язання справи без кримінального покарання обвинуваченого [16, с. 107-112].

Але законодавець визнав доцільним застосувати в нашому законодавстві інститут угоди щодо визнання винуватості. В ст. 472 КПК України визначено, що «в угоді про визнання винуватості зазначаються її сторони, формулювання підозри чи обвинувачення та його правова кваліфікація з зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність, істотні для відповідного кримінального провадження обставини, беззастережне визнання підозрюваним чи обвинуваченим своєї винуватості у вчиненні кримінального правопорушення, обов'язки підозрюваного чи обвинуваченого щодо співпраці у викритті кримінального правопорушення, вчиненого іншою особою (якщо відповідні домовленості мали місце), узгоджене покарання та згода підозрюваного, обвинуваченого на його призначення або на призначення покарання та звільнення від його відбування з випробуванням, наслідки укладення та затвердження угоди».

Цей новий інститут тільки починає аналізуватись вченими. На користь запровадження даного інституту називаються такі аргументи: введення інституту угод відображає напрям розвитку кримінального процесу України щодо його подальшого скорочення і спрощення; такі зміни пов'язані з більшим спрямуванням Кодексу на розвиток процесу в напрямі його гуманізації, забезпечення змагальності та рівності сторін;

Рекомендація № R(87)18 Комітету Міністрів Ради Європи стосовно спрощення кримінального правосуддя, зокрема, розглядає угоди як принципи та способи процесуальної економії; спрощення та скорочення процедури розгляду кримінальних справ, зменшення строків перебування осіб під вартою, заощадження коштів та часу, що витрачаються на розгляд кримінальної справи, позасудове вирішення кон-

фліктних ситуацій, зменшення навантаження на суд та суддю [6, с. 962-968; 7, с. 328].

Практика укладання угод в кримінальному провадженні неодноразово була предметом розгляду у Європейському суді з прав людини (справи «Ніколов проти Болгарії», «Бабар Ахмад та Інші проти Сполученого Королівства» та інші). ЕСПЛ зазначав, що саме по собі існування таких спрощених процедур не суперечить Конвенції з прав людини та практиці Європейського суду з прав людини, але наголосив на дотримання умови - відповідність угоди фактичним обставинам справи.

Угоду про визнання винуватості можна визначити як юридичну домовленість сторін обвинувачення (виключно прокурора та, безумовно, без участі потерпілого) та захисту (обвинуваченого або підсудного) щодо вирішення кримінальної справи на взаємовигідних умовах - визнання обвинуваченим своєї винуватості в обмін на узгоджену міру покарання, що визначена законом щодо кримінальних проступків, злочинів невеликої чи середньої тяжкості тяжких злочинів, внаслідок яких шкода завдана лише державним чи суспільним інтересам (ч. 4 ст. 469 КПК).

Як бачимо, практику застосування угоди про визнання вини автори зазвичай пов'язують з обміном на узгоджену міру покарання. Виникає проблема: якщо вина обвинуваченого доведена доказами, який сенс суду домовлятися про покарання. З іншого боку, чи не будуть мати місце застосування «обміну на міру покарання» за умови сумнівних доказів винуватості обвинуваченого. А тут є небезпека засудження саме невинуватих осіб, відступу від цілей процесу і принципів справедливості.

Висновок. Думається що застосування інституту угоди про визнання вини слід застосовувати лише при доведеності вини, а само визнання вини розцінювати як позитивний виховний момент, обставину що пом'якшує відповідальність, а в сукупності з дійовим каяттям може бути і обставиною, що звільняє особу від відповідальності.

У законі доцільно більш детально визначити зміст та форму процесуальних документів, які складаються під час провадження на підставі угоди про визнання винуватості особи, які створювали б додаткову гарантію дотримання прав обвинуваченого (підсудного) та прийняття законних та обґрунтованих рішень.

Перспективи подальшого дослідження проблеми вбачаються в розробці пропозицій щодо удосконалення процесуальної форми провадження на підставі угоди про визнання винуватості особи, розробці комплексу механізмів протидії проти судових помилок та зміцнення гарантій прав і свобод людини.

Список літератури:

1. Верещак В. М. Судовий компроміс у кримінальному судочинстві / В. М. Верещак. // Вісник Верховного Суду України. – 2000. – № 1. – С. 41– 43;
2. Гайворонська І. Історичний розвиток мирного і компромісного вирішення кримінально – правових конфліктів на українських землях.//Юридична Україна. – 2008. – №5. – С.105.
3. Головки Л.В. Альтернативы уголовному преследованию в современном праве. СПб.: Издательство "Юридический центр Пресс", 2002. – 544 с. – С. 70.

4. Житний О. О. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям: Монографія. – Харків, 2004.
5. Костін М. Щодо реалізації принципу з'ясування істини у кримінальному судочинстві // Право України. – 2004. – №7. – С. 48-50.
6. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар/ За заг. ред. професорів В. Г. Гончаренка, В.Т. Нора, М. Є. Шумила. – Київ: Юстініан, 2012. – 1224 с. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар/ За заг. ред. професорів В. Г. Гончаренка, В.Т. Нора, М. Є. Шумила. – Київ: Юстініан, 2012. – 1224 с.
7. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар: у 2 т. Т.2. / О. М. Бандурка, Э. М. Блажівський, та ін., за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, А.В. Портнова. – Х.: Право, 2012. – 664 с.
8. Кримінальний процесуальний кодекс України: структурно-логічні схеми і таблиці, типові бланки та зразки процесуальних документів: науково-практичний посібник / Андреев Р. Г., Блажівський Є. М., Гошовський м. І. та вн. – К.: Алерта, 2012. – 736 с.
9. Маляренко В. Т. Реформування кримінального процесу України в контексті європейських стандартів: теорія, історія і практика: Монографія / В. Т. Маляренко. – Київ: “Ін Юре”, 2004. – 544 с.
10. Мойсик В. УПК к прийняттю еще не готов // Юридическая практика. – 2004. – № 29. – С. 1-4.
11. Нескороджена Л. Л. Мирова угода та угода про визнання вини : можливість їх застосування в кримінальному процесі України / Л. Л. Нескороджена // Вісник Верховного Суду України. — 2001. — № 1. — С. 58—60;
12. Осипова Н. П. Компроміс // Юридична енциклопедія. – Т. 3. – Київ: Вид. “Українська енциклопедія” ім. П. М. Бажана, 2001. – С.196-197.
13. Парфило О. А. Кримінально-процесуальний компроміс – необхідність продиктована часом // Теорія та практика криміналістичного забезпечення розкриття та розслідування злочинів у сучасних умовах: тези доповідей мін. нук. пакт.кнференції. – Ч. 1.. – Київ: Національна академія внутрішніх справ України, 2001. – С. 53-56;
14. Тертишник В. Безсуду і слідства: гострі кути реформування кримінально-процесуального законодавства / В. Тертишник // Юридичний журнал. – 2004. - №11. – С. 116-118.
15. Тертишник В. Гострі кути реформування кримінального процесу: сім раз... не для нас / В. Тертишник // Право і суспільство. – 2012. - №1. – С. 259-262.
16. Тертишник В. Компроміс у кримінальному процесі / В. М. Тертишник // Підприємство, господарство і право. – 2002. – №11. – С.107-112.
17. Тертишник В. Концептуальна модель КПК України й актуальні проблеми реалізації ідей правової держави у сфері правосуддя // Право України. – 2003. – №11. – С. 89-94.
18. Тертышник А. Судебная власть и судопроизводство // Юридическая практика. – 2004. – № 27. – С. 1-17;
19. Тертышник В. М. Уголовный процесс. Изд. 3-е дополненное и переработанное. – Харьков, 2000. – С. 500-501.
20. Туркота С. Правовий компроміс у кримінальному судочинстві // Право України. – 2001. – №12. – С.69-71
21. Усатий Г. О. Кримінально-правовий компроміс. – Київ, 2001. – С. 3-128; Верещак В. М. Судовий компроміс у кримінальному судочинстві // Вісник Верховного Суду України. – 2000. – №1. – С. 41- 43.
22. Шевчук С. Європейський Суд з прав людини та українська судова система: необхідність узгодження судової практики / С. Шевчук // Право України. – 2011. – №7. – 88-91.
23. Шмаленя С. Негативне в скороченні судового слідства // Вісник прокуратури. – 2003. – №6. – С. 42.

Добровольская О. Г. Уголовное производство на основании сделки о признании вины в соответствии с новым УПК Украины / О. Г. Добровольская // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия: Юридические науки. – 2013. – Т. 26 (65). № 1. – С. 367-372.

В статье анализируются проблемы становления и развития новой формы уголовного производства – производство на основании сделки о признании вины. Раскрываются недостатки процессуальной формы данного производства и пути ее совершенствования.

Ключевые слова: процессуальная форма, сделка, признание вины, судопроизводство.

Olga G. Dobrovolskaya. Criminal proceedings on the basis of the agreement on the recognition of culpability, according to the new KPK Ukrainian / Olga G. Dobrovolskaya // Scientific Notes of Tavrida National V. I. Vernadsky University. – Series : Juridical sciences. – 2013. – Vol. 26 (65). № 1. – P. 367-372.

This article analyses the problems of formation and development of a new form of criminal proceedings, the proceedings on the basis of agreements on recognition of culpability. Procedural shortcomings are a form of proceedings and ways of its improvement.

Keywords: procedural form, agreement, acknowledgment of guilt, litigation.